

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2024.24.4.49-56>

Museum as a Topic in the Final Theses

Múzeum ako téma v záverečných prácach

Alžbeta Bulková

Abstract

Museums are important institutions that preserve and present the country's cultural heritage. However, an important part of their mission is also creating a space for expression and creative expression of artists. This contribution focuses on an overview of the interest in processing museum themes in the final theses of our students at Slovak universities.

Keywords: Museum. Comparison of final theses. Overview.

Úvod

Múzea s galériami sú jednou z mnohých vyhľadávaných kultúrnych činností nielen pre dospelých, ale aj pre deti. Múzea v dnešnej dobe nie sú len o starých exponátoch, ale najmä o estetických zážitkoch, momentoch a pocitoch, ktoré vyvolávajú v návštevníkoch, prijímateľoch. Expozície múzea ponúkajú poznatky aj zážitky z rôznych oblastí, ako je napr. história, prírodné vedy, technika, umenie a pod. Pravdepodobne aj z toho dôvodu je pojem múzeum širokospektrálnou, populárnou témou v záverečných prácach. S múzeom sa spája aj študijný program muzeológia, ktorú je možné študovať na vysokej škole. Odbor muzeológia sa môže podľa Sústavy študijných odborov vydanej rozhodnutím Ministerstva školstva SR č. 2090/2002 študovať:

- v prvom stupni vysokoškolského štúdia (Bc.) so štandardnou dĺžkou 3 roky,
- v druhom stupni vysokoškolského štúdia (Mgr.) so štandardnou dĺžkou 2 roky,
- v treťom stupni vysokoškolského štúdia (PhD.).

Téme múzea sa venujú nielen študenti muzeológie, ale aj študenti z programov, ako sú: kulturológia, etnológia, dejiny umenia a história. Po preskúmaní centrálného registra záverečných prác sme zistili, že múzejnej tematike bola venovaná minimálne aspoň jedna záverečná práca z každého odboru, ktorý sa dá študovať na Slovensku.

Vymedzenie pojmu múzeum

Vznik múzea predchádzalo zberateľstvo, ktoré bolo podľa Schleichera (2016) uchovávané systematicky a štruktúrovane. Muzeologické a galerijné exponáty sa najskôr uchovávali v kostoloch, meštianskych domoch a domoch šľachtických a pánov. V našej zemi boli takými napríklad Piaristický kostol svätého Ladislava v Nitre, ktorý uchováva historickú piaristickú knižnicu, do ktorej patrí okolo 50 000 zväzkov a 16 inkunábul; meštianske súkromné zbierky z Banskej Štiavnici či zbierky šľachtických rodov Pálffyovcov, ktorí svoje zbierky privádzali najmä na Bojnický zámok (Dulla a kol., 2005). Pre verejnosť neboli dlho prístupné.

Orišková (2006, s. 8) popisuje múzeum ako „miesto poznávania, estetických zážitkov, zábavy či kultúrnej turistiky 20. a 21. storočia. Čo je aj v zhode so slovami J. A. Komenského, ktorý popisoval múzeum ako *miesto, na ktorom učenec sedí sám, odlúčený od iných ľudí a oddaný svojmu štúdiu číta knihy* (Waidacher, 1999, s. 59).

Múzeum ako inštitúciu máme v zakotvenú aj v zákonoch Slovenskej republiky. Z hľadiska legislatívy na Slovensku je podľa zákona č. 209/2006 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty múzeum „špecializovaná právnická osoba alebo organizačný útvar právnickej osoby, ktoré na základe prieskumu a vedeckého výskumu v súlade so svojím zameraním a špecializáciou nadobúda predmety kultúrnej hodnoty, ktoré ako zbierkové predmety odborne spravuje, vedecky skúma a sprístupňuje verejnosti najmä na účely štúdia, poznávania, vzdelávania a estetického zážitku špecifickými prostriedkami múzejnej komunikácie.“

Zároveň je múzeum zakotvené aj v:

- Deklarácii NR SR č. 91/2001 Z. z. o ochrane kultúrneho dedičstva.
- Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb.
- Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu
- Zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z.
- Zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov stanovuje systém archivácie dokumentov a výkon archívnej správy, za ktorú zodpovedá Ministerstvo vnútra SR.

Z vyššie uvedených zákonov môžeme zistiť, že múzeá slúžia v súčasnosti predovšetkým najmä verejnosti ako nástroj na budovanie nových poznatkov. Zároveň evidujeme realizáciu viacerých mienkotvorných konferencií, ktoré prinášajú hodnotné informácie a výsledky z výskumov realizovaných v rámci múzeí (bližšie tabuľkové spracovanie).

Tabuľka 1: Prehľad konferencií múzejnej tematiky za posledné 4 roky

September, 2021	Múzeá spájajú II
Október, 2021	Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci V
November, 2021	Múzeá a galérie bez bariér III.
Marec, 2022	Non-conformist art under socialism in Central Eastern Europe and its transnational networks: parallel structures, communicating channels and nodes
August, 2022	Slovenské múzeá a ICOM Prague
Október, 2022	Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci VI
November, 2022	Múzeá a galérie bez bariér IV.
Október, 2023	Múzeá a galérie ako súčasť sprístupňovania kultúry
Október, 2023	Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci VII
November, 2023	Medzinárodná konferencia o vysťahovalectve Za veľkú mláku
November, 2023	Konferencia Museologica literaria
Jún, 2024	Múzeá a galérie 21. storočia spoločne proti hrozbám klimatickej krízy
neurčený termín	Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci VIII

Zdroj: vlastné spracovanie

Záujem o múzeá ako inštitúcie sa začal prelomom 20. storočia na našom území, keď začali vznikať interaktívnejšie a flexibilnejšie prvky exponátov.

Rozdelenie múzeí

Múzeá sa diferencujú do rôznych kategórií v závislosti od zamerania zbierok, cieľových skupín návštevníkov, alebo použitých prezentačných metód. Rozoznávame napríklad umelecké múzeá, historické múzeá, múzeá prírodných vied, technické múzeá či ľudové múzeá. Okrem toho môžeme hovoriť o múzeách lokálneho, národného či medzinárodného významu. Podľa vlastníctva Mruškovič a kol. (2005) rozdeľujú múzeá na múzeá verejného vlastníctva (mestské, obecné, krajské, regionálne, národné...) a na múzeá spolkového, súkromného vlastníctva (vlastníkom je spoločnosť alebo súkromná osoba). Vybrané múzeá sa špecializujú na konkrétneho umelca, udalosť alebo kultúru, iné sa snažia o širšie zábery.

Vo všeobecnosti je cieľom múzeí uchovávať a prezentovať kultúrne dedičstvo ľudstva. Múzeá je podľa Waidachera (1999) možné rozdeliť podľa obsahu zbierok nasledovne:

- **Kultúrne múzeá** – sú orientované na určité oblasti života ľudí a ich tvorivej činnosti v rôznych historických etapách.
- **Vedecko-technické múzeá** – dokumentujú techniku a exaktné prírodné vedy. Do tejto kategórie patria múzeá techniky, múzeá priemyslu, múzeá dopravy a podobne.

- **Prírodovedné múzeá** – zhromažďujú predmety, ktoré nevznikli ako ľudský výtvor. Sú vytvorené prírodou a zobrazujú následky ľudskej činnosti na prostredie.
- **Historické múzeá** – v časovej línii ukazujú vývoj štátov, určitých regiónov alebo miest.
- **Umelecké múzeá** – prezentujú výsledky umeleckej činnosti človeka. Sú to výtvarné umenie, hudba, literatúra, architektúra a podobne.

Samotná klasifikácia vychádza z práce jedného z najvýznamnejších súčasných muzeológov F. Waidachera. Ako sám autor uvádza (ibidem, s. 187), *podľa obsahu zbierok, zvláštneho určenia úloh a z hľadiska určitej pramennej disciplíny možno rozlišovať rôzne druhy múzeí, ktoré sa často spájajú aj do zmiešaných foriem. Táto klasifikácia je preto relatívna.*

Význam expresie v múzejnom prostredí

Expresia v múzejnom prostredí predstavuje účinnú formu komunikácie, ktorá prepája návštevníkov s exponátmi a umožňuje hlbšie porozumenie a zážitok. Efektívne využitie expresie v múzeách dokáže zaujať a vtiahnuť návštevníkov do príbehov a starostlivo pripravených konceptov, ktoré múzeum prezentuje. Prostredníctvom expresie môžu múzeá podporovať, ale aj rozvíjať emocionálnu pohodu, rozličné reakcie, dokonca až evokovať v človeku hlbší záujem o danú problematiku, ktorá je doplnená vystavovanými exponátmi.

Výrazové prostriedky múzejnej prezentácie (v podobe expozícií a výstav) obsahujú podľa Mruškoviča a kol. (2005):

- prostriedky autentické,
- doplnujúce prostriedky (diorámy, fotografie, kresby, plány, mapové zobrazenia a pod.),
- ekonomické prostriedky (kópie, makety, rekonštrukcie, modely atď.),
- textové prostriedky (popisy vystavených predmetov a dokladov),
- exaktné prostriedky (schémy, tabuľky, mapy, grafy atď.),
- symbolické – sprievodné zložky (koncerty, hudobné ozvučenie, svetelné a pod.).

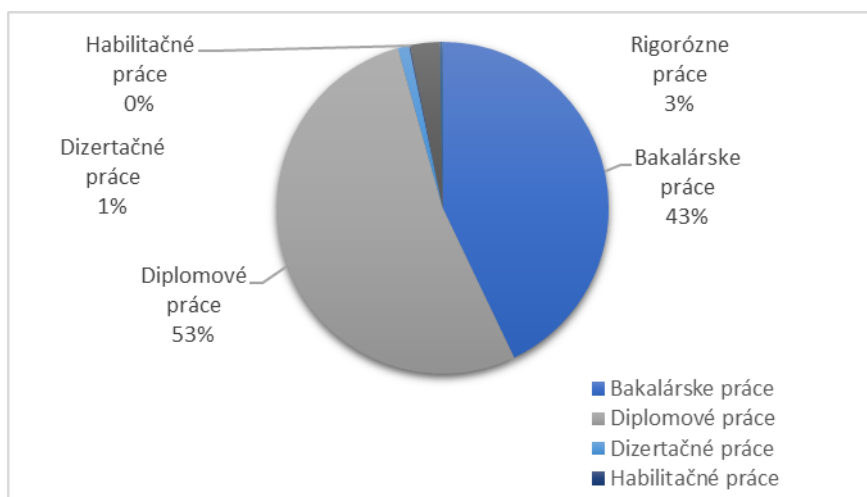
Samotné múzeá prispievajú k rozvoju spoločnosti tým, že podporujú kritické myslenie, kreativitu a empatiu. Prostredníctvom výstav, prednášok a workshopov ponúkajú návštevníkom príležitosť zamyslieť sa nad zložitými témami, získať aj iný uhol pohľadu, či nadobudnúť nové poznatky. Zároveň slúžia ako miesta na stretávanie, diskusiu a výmenu názorov, čím prispievajú k posilneniu spoločenskej súdržnosti.

Výskumné zameranie

V rámci výskumného zamerania sme určili kvantitatívne metódy na analýzu početnosti kľúčových slov, rozloženia tém a geografického umiestnenia záverečných prác.

V Centrálnom registri záverečných prác sa nachádza 734 záverečných alebo iných prác, ktoré obsahujú tematiku múzeí. 640 záverečných prác obsahovalo múzeum ako kľúčové slovo, z celkového počtu prác bolo 543 záverečných prác zverejnených.

Graf 1: Záverečné práce z hľadiska stupňa vysokoškolského štúdia

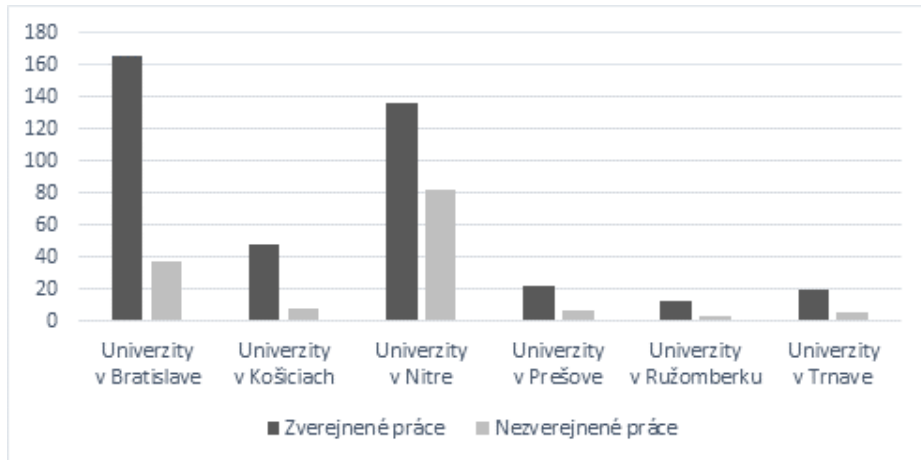

Zdroj: vlastné spracovanie výskumných dát

Z vyššie uvedeného grafu je čitateľné, že najviac študentov sa tejto tematike venovalo na 1. a 2. stupni vysokoškolského štúdia s počtami 315 a 387. Dizertačných prác s touto tematikou bolo 8, habilitačná práca 1, rigorózne práce 21 a iné práce 2.

Do roku 1999 bolo na Slovensku 25 vysokých škôl. Po roku 2000 parlament nemusel schvaľovať vysoké školy, tak vznikla aj prvá súkromná vysoká škola a počet škôl do roku 2020 sa zvýšil na 35, bez 6 zahraničných slovenských škôl (z dát Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, 2024).

Graf 2: Rozdelenie záverečných prác podľa slovenských vysokých škôl

Zdroj: vlastné spracovanie výskumných dát

Z vyššie uvedeného grafického spracovania je zrejmé, že najvyšší počet záverečných prác bolo vypracovaných na bratislavskej univerzite a jej fakultách. Najvyšší počet nezverejnených prác je evidovaných na nitrianskej univerzite a jej fakultách. Analýza početnosti záverečných prác na Slovensku poukazuje na mierne klesajúci záujem o tému múzeí v posledných piatich rokoch. Kým v roku 2019 bolo zaregistrovaných 41 prác, v roku 2024 ich počet klesol na 31 prác. Najvyšší počet zaregistrovaných prác bolo v roku 2016 s celkovým počtom 87 záverečných prác.

Analýza geografického rozloženia záverečných prác o múzeách na Slovensku ukázala, že najviac prác pochádza z Bratislavského, Košického a Prešovského kraja. Môžeme predpokladať, že práve univerzity a vysoké školy z uvedených krajov majú silný akademický záujem o tému múzeí. Najnižší počet záverečných prác bolo vypracovaných v Trenčianskom a Nitrianskom kraji, čo poukazuje na nižšiu akademickú aktivitu v tejto oblasti na strednom Slovensku. Celkovo je geografické rozloženie prác pomerne nerovnomerné a odráža regionálne rozdiely v pozornosti venovanej múzejnej problematike.

Z hľadiska témy v súvislosti s múzeom sme záverečné práce rozčlenili do okruhov. Najčastejšie témy záverečných prác o múzeách na Slovensku sú:

- história a vývoj konkrétneho múzea alebo galérie,
- analýza expozičnej a edukačnej činnosti múzea,
- marketingové stratégie múzeí a spôsoby propagácie,
- spolupráca múzeí s inštitúciami a komunitou,
- analýza konkrétneho múzea,
- digitalizácia múzejných zbierok a online prezentácia,
- a ekonomické a finančné aspekty prevádzky múzea.

Záverečné práce na Slovensku sa tiež zaoberajú rôznymi špecifikami, ako napríklad múzejná pedagogika, múzejná architektúra, zbierkový manažment alebo múzejné výstavníctvo.

Závery z výskumu

Kľúčový pojem múzeum je hlavným pilierom vo všetkých záverečných prácach, ktoré sa zaoberajú tematikou múzeí. Poukazuje na ústredné témy a oblasť záujmu autorov. Práce tiež často využívajú kľúčové slovo **kultúrne dedičstvo**, ktoré zdôrazňuje význam múzeí v ochrane a prezentácii historického a umeleckého bohatstva Slovenska. Z toho vyplýva, že múzeá zohrávajú kľúčovú rolu v uchovávaní a sprístupňovaní kultúrneho dedičstva ľudstva. Prichádzame k záveru, že ich budúcnosť je naplnená mnohými výzvami, no zároveň aj novými možnosťami. Vzrastajúci dôraz bude kladený na zážitkové a edukačné prvky, vďaka ktorým sa múzeá stanú miestami aktívneho skúmania a učenia. Zároveň je potrebné, aby múzeá ešte viac zapájali komunity a citlivo reagovali na ich potreby.

Ďalším kľúčovým pojmom v záverečných prácach je **expozícia**, ktorá poukazuje na dôležitosť výstavnej činnosti múzeí a spôsoby, akými prezentujú svoje zbierky a interpretujú históriu.

Ďalšie často používané kľúčové slová, ktoré sa spájajú s témou múzeá, sú: **architektúra, dejiny, 3D, zbierkový fond, administratíva, marketing, služby, škola**. Čo je dosť prekvapivé je fakt, že tematika múzeí v záverečných prácach vysokoškolských študentov už nie je v takom zastúpení ako pred rokmi. Pripisujeme to najmä spoločenským trendom, ktoré sa v určitých obdobiach menia. Predpokladáme, že v súvislosti s digitalizáciou obsahu múzeí, vytváraním virtuálnych prehliadok opäť bude zaevidovaný vyšší záujem o múzeum ako tému v rámci rôznorodého spracovania. V súvislosti s týmto považujeme za zaujímavé komparovať trendy v záverečných prácach o múzeách na Slovensku s inými krajinami, aby sme lepšie pochopili špecifiká slovenskej múzejnej scény.

Bibliografia

- DULLA, M. a kol. *Architektúra na Slovensku: Stručné dejiny*. Bratislava: Slovart, 2005. 184. s. ISBN 80-8085-079-8.
- LALKOVIČ, M. *Typológia múzeí*. Banská Bystrica: Fakulta prírodných vied UMB, 2005, 143 s. ISBN 80-83-175-8.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VÝSKUMU, VÝVOJA A MLÁDEŽE SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2024. *Vysoké školy v Slovenskej republike*. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/vysoke-skoly-v-slovenskej-republike/>

- MRUŠKOVIČ, Š. a kol. *Múzejníctvo, muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2005, 235 s., s. 45. ISBN 80-8083-160-2.
- ORIŠKOVÁ, M. *Efekt múzea: predmety, praktiky, publikum: Antológia textov anglo-americkéj kritickéj teórie múzea*. Bratislava: AFAD PRESS, 2006. 287 s. ISBN 80-89259-08-1.
- SCHLEICHER, A. *Múzeá – legendy: Zbierka verzus objekt? (Museum Legends: Collection versus Building?)*. In: *Architecture in Perspective*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2016, s. 161-166. ISBN 978-80-248-3940-0.
- WAIDACHER, F. *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava: Slovenské národné múzeum – Národné múzejné centrum, 1999, 477 s., s. 59. ISBN 80-8060-015-5.
- Zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z.
- Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty.
- Zákon č. 206/2009 Z. z. Zákon o múzeách a galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2009/206/20190211>
- Zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach.
- Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu.

Príspevok je parciálnym výstupom z projektu KEGA č. 002UK-4/2024 Expozé v múzeu a galérii: umenie-expresia-zážitok (hlavná riešiteľka projektu je prof. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.).

Mgr. Alžbeta Bulková

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky (externá doktorandka)
Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
alzbetka72@gmail.com